

İRANLI ERMENİ BİR TÜCCARIN TEREKESİ VE TİCARİ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Serap YILMAZ

Giriş

Tereke Defterleri ismiyle anılan belgelerin Osmanlı ekonomik ve sosyal araştırmalarında taşıdıkları önem bilinmektedir (1). Genel çizgileriyle hatırlamak gerekirse, *tereke* veya *metrûkât defterleri* vefat eden müslümanların bıraktıkları malların saptanıp, bu malların şeriat esaslarına göre bölünmesini gösteren kadı defterleridir(2). Kadılar, yalnız küçük yaşta yetim çocukların ve kayıp kişilerin haklarını korumak veya vasiyetlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol amacıyla, vefat edenlerin mirasına el koyup muhalefâtı saptar ve mirasçıların paylarını tayin ederdi. Bununla birlikte, *ilgililerin bizzat talebi üzerine*, mirasçıların anlaşmazlığı veya vefat eden kişinin alacak ve borçlarının mahkeme kararı ile saptanıp, tahsili gereken karmaşık, genellikle ticarî işlemlerin sözkonusu olduğu durumlarda da, mirasın mahkeme önünde saptanıp, taksim edildiği olmaktadır.

-
- 1) Ömer Lütfi Barkan bu belgelerin önemini yılar önce belirtmişti ("Edirne Askeri Kassamı'na ait Tereke Defterleri (1545-1659) "*Belgeler*", c. III, s. 5-6 (1966), s. 1,2; Aynı şekilde H. İnalçık (Bk: alttaki not).
 - 2) Halil İnalçık, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Kaynakları", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.15 (Ekim 1953 Temmuz 1954), no 1-4, s.2. Yazar en eski Tereke Defterlerinin Bursa Müzesinde bulunduğunu belirtir (s.1); Kanunnâmelerde "kefere defterleri" üzerine oldukça açıklık getirilmiştir: "livâ-i mezburede (Erzurum) kadı olanlar tahtı kazalarında vâki' olan keferenin âyin'i bâtilâ'ları üzerine... ve rûsûmu kısmetlerine sabî ve sabîyye ve sahibi gâyip olanlardan gayri madâm ki talep itmeyeler ellerinde olan ahkâmı şerife mücebince 'amil olup hilâfi emri şerif- ve resmi kısmet deyü nesnelere almayalar..." (Ö.L. Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonomistin Hukuki ve Malî Esasları*, c.I, Kanunlar I, İstanbul 1945, s. 69.

Uygulamaya gelince, miras kalmış olan mallar, kadı'nın bu işlerde uzmanlaşmış memurunun, *kassam*'ın önünde sayılır ve bunlar yetkili *bilirkişiler* veya *dellâllar* aracılığıyla değerlendirilerek, detaylı *muhallefât* listeleri düzenlenirdi. Listelerde vefat eden kişinin cenaze masrafları ile borçları, vasiyetlerinin yerine getirilmesi için gerekli miktarlar ayrı ayrı belirtildikten sonra, geriye kalan eşya veya eşyanın satışından elde edilen meblâğ, İslâm miras hukuku gözönünde bulundurulurken mirasçılar arasında dağıtılırdı. Mahkeme, sunduğu bu hizmet karşılığında mirasın, mirasçılara pay edilecek kısmının binde onbeş veya yirmisi oranında bir vergi, *resm-i kısmet* almaktaydı. Bu resim, kadı'nın, hüccet tanzimi veya sicilden bir örnek çıkarma vb. gibi çeşitli hizmetlerden dolayı, almağa hak kazandığı diğer resimler arasında, belli başlı gelir kaynağını oluşturmaktaydı.

Konuyla ilgili olarak, kanunnamelerde, mirasçılarının isteği üzerine yapılan paylaşımlarda da, kadıların binde onbeş zamanına göre binde yirmiden fazla *resm-i kısmet* alması yasak edilmekte; fazla vergi almak için, vefat edenin mallarının değerinin, *kassâmlar* tarafından bilerek fazla takdir edilmesi tehlikesine dikkat çekilmektedir.

Muhallefat listelerinin veya envanterde gösterilen malların toplam değerinin, mirasın gerçeğe yakın bir göstergesi olduğu açıktır. Ancak vefat eden kişinin tüm varlığını gösterdiğini iddia etmek zordur. Barkan'a göre, özellikle ticaret amacıyla yapılan seyahatler sırasında; hac veya sefer yolculuklarında vefat edenlere; bir han köşesine konmuş tüccar mallarına ait tereke listelerinde, vefat edenin kendi memleketinde veya ilgili olduğu bölgelerdeki bütün mal ve alacaklarının bulunmaması mümkündür. Örneğin, Edirne'de bir handa vefat etmiş olan Hacı Hamza oğlu Abdurrahman Efendi'ye ait bulunan muhallefat listesi ile Edirne'de yaşayan Ahmed Beşe isimli yeniçeri, İstanbul'da ticaret amacıyla kalmakta olduğu bir handa vefat ettiği zaman tutulan muhallefat listelerinin, adı geçen kişilerin gerçek mal varlığının göstergesi olup olmadığı tartışılabilir(3).

Bir Osmanlı tüccarı iş için gitmiş olduğu yabancı bir ülkede vefat etmiş ise geride bıraktığı malları ne olmaktadır? Örneğin "ticaret

3) Ö.L. Barkan, "Edirne Askeri Kassam'ına..."s. 2, 3, 8, 63, 65, 74 ve 75.

tarikiyle diyar-ı Venediğe gittikde anda vefat eden Davud Beye nâm râcil'in" (4), yeniçerinin, terekesi konusunda ne söylenebilir? Anlaşıldığı kadarıyla uluslararası ticarete genel uygulama, en azından Osmanlı adalet anlayışı açısından, vefat eden kişinin mal varlığının, kişinin ait olduğu ülkeye iade edilmesidir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında (1564-1592 yılları arasında olmalı) Rusya'da vefat eden Osmanlı tüccarlarının mallarına dair bir belgeden şunları okuyoruz. "Moskov Kırılına namei hümayun ki Memaliki mahrusemiz reayasından olup vilayetinizde vefat eden memaliki mahrusemiz tâcirlerinden Kaya Balı ve Pevane nam kimesnelerin ve zimmilerden Todoruk nam Ermeninin cümle mal ve menalleri sizin canibinizden zabt olunduğu ilâm olundu. İmdi vilâyetiniz tâcirlerinden ve âdemlerinden ihtiyarları ile gelüb vilâyetimizde mürd olanların malları ve esbabları için mektubunuzla talep olundukda âyini adaletimiz muktezasınca teslim olunagelmmişti. Gerekdir ki Name-i Hümayunumuzla Behram nam kimesne vusul buldukda müteveffayı mezburların zabt olunan muhallefat ve mataların ve metalar ile olan akçeleri bikusur mezbura teslim olunmak babında envai mesai cemilenüz vücuda getürile..." (5).

Diğer taraftan, Batılı bir tüccar Osmanlı topraklarında vefat ettiğinde kapitülasyonların devreye girdiği bilinmektedir. Ancak Doğulu bir tüccar, örneğin İrani (Acem) bir tüccar, ticaret amacı ile gelmiş olduğu Anadolu'da vefat etmiş ise eşyası ve malları ne olmaktadır?

Yukarıda belirtilen Osmanlı adalet anlayışının değişmediğini görüyoruz. Rumeli ve Anadolu'ya ticaret amacı ile gelen acem tüccarlarından biri vefat ettiğinde *muhallefâtına* müdahale edilmesi istenmezdi. Bu mahallefât, az veya çok her ne ise, varislerine verilmeli, eğer tüccarın vefat ettiği yerde mirasçısı yok ise *muhallefât* kendi ülkesindeki mirasçısına teslim olunmalıydı. Bu konuda Sultan II. Mustafa'nın fermanına uyulması ve bir örneğinin sicillere geçirilmesi,

4) *Ay.yer.*, s. 71

5) Ahmed Refik, *Onuncu Asr-ı Hicrî'de İstanbul Hayatı (1495-1591)*, İstanbul 1988, s. 104.

Rumeli ve Anadolu'daki hakimlerin, beytü'l-malcilerin vb. buna karışmaması her yerde duyurulmuştu(6).

I. Mahmud (1730-1754), 16 Ekim 1736 tarihli fermanında, kendisinden önceki sultanların, babası II. Mustafa (1695-1703) ve amcası III. Ahmed'in (1703-1730) bu konuda aldıkları kararı, uygulamayı sürdürüleceğini ilan etmişti(7). Nitekim fermanında "ölen Acemlerin mallarının yanlarındaki tüccarlara teslim ettirilmesini, beylerbeyi, mütesellimler, voyvodalar, eminler, amiller, gümrükçüler ve diğer ehl-i örf tarafından asla müdahale olunmaması" nı buyurmaktaydı(8).

Ancak, bizi bu çalışmayı yapmaya yönelten, 17 Mayıs 1724 tarihli tereke defterlerinden(9) "Fî'l-asl memleket-i İran'dan İsfahan karyelerinden Culfa karye ahalisinden olup, Medine-i İzmir'de Kassâb Hızır Mahallesinde vâki hânda ticaret vechi üzere misâfireten sakin iken bilâ-varis mürd olan Mâlar nam Acem-i ermeni tüccarın emvâl ve erzâk-ı her ne ise miri için ahz ve kabz olmak üzere gümrük emini kullarına emr-i şerif" verdiğini öğreniyoruz. Aşağıdaki satırlarda bunun nedenlerini araştıracağız ancak daha önce terekeyi incelemeliyiz.

İranlı Ermeni Tüccar Mallar'ın Terekesi

Başbakanlık Devlet Arşivlerinde Cevdet Maliye tasnifinde "defterli, arz, hüccet" olarak kayıtlı bulunan (no: 10221) Mâlar'ın terekesi, 41 X 58 cm ebatında, tek sayfa halinde, 25 Şaban 1136/ 19 Mayıs 1724) tarihli bir belgedir.

A- *Semen-i eşya* : Defterde önce, Mâlar'ın vefatı ile ardında bıraktığı mal ve eşyalardan İzmir'de satışı yapılanlar (semen-i eşya), teker teker yazılarak, herbirinin akçe üzerinden değeri (gerektiğinde

6) Bursa Şerhiye Sicilleri B, 153/369, varak 119. Nakleden: Yücel Özkaya, *XVIII, Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara 1985, s. 151.

7) Çankırı Şerhiye Sicilleri 11, s. 117, nakleden: *Ay. yer.*, aynı yer.

8) Burdur Şerhiye Sicilleri 198, s. 340, nakleden: *Ay.yer.*, aynı yer.

9) Cevdet Maliye 10221, 25 şaban 1136/19 Mayıs 1724 tarihli arz, hüccet.

birim fiyatı ve ağırlığı ile birlikte) belirtilmiş, toplam değer ayrıca guruş olarak da verilmiştir. Semen-i eşya toplam 357.117 akçe veya 2976 guruş 19 para'dır. Ancak zaman zaman hesap hataları yapılmıştır. Bu nedenle tam sayı değildir.

Satışı yapılan mal ve eşyalar defterde, ayırım gösterilmeksizin gelişigüzel sıralanmıştır. Bunları kabaca beş grup altında toplamak mümkündür: 1) Kumaşlarla, kuşak yastık gibi tekstil ürünleri 2) Altın zincir, bilezik gibi değerli ziynetler 3) Gümüş eşyalar 4) Kullanılmış (*köhne*) her türlü giysi ve eşya 5) Çeşitli ev eşyası, araç ve gereç ile türlü malzeme.

Birinci grup olarak ayırdıklarımız, herbiri farklı miktarlarda, geremsüd, alaca, kutnu, alaca kutnu, basma, yemeni (peştemal ve bohça), atlas, dârâyî, hassa, boğası, hâtâyî, bez, peşm-î, üsküli, Kayyimhâne, evrehşâhi, ağabani ve bafta gibi kumaşlarla; kuşak, üstlük, ehram, çarşaf, yastık, telli mule gibi farklı tekstil ürünlerinden oluşmaktadır. Hepsi toplam 264.819 akçe değerinde olup bunun 87.360 akçesi telli mule, 91.200 akçesi Hollanda çukasından yapılmış olan yastıkların karşılığıdır. XVIII. yüzyılda, en azından İzmir'de tükedildiğinden emin olduğumuz kumaşların adları ve fiyatlarını içeren veriler özellikle tekstil tarihi açısından oldukça önemlidir*.

İkinci grupta topladıklarımız, değişik ağırlıklarda (miskâl olarak verilmiştir) altın zincir (5 adet), altın düğmeler, altın bilezik ve mercan dizilerinden (131 adet) oluşmakta olup, tümü 44.244 akçedir. Bunun 40.334 akçesi altın ziynetlerin ve düğmelerin karşılığıdır.

Üçüncü gruptakiler, ağırlıkları (direm olarak) kaydedilen, kahve ve bardak kılıfı-*zarf*- (12 adet), bakraç, na'l-beki (3 adet), kandil ve kılıçtan ibaret gümüş eşyalar olup, toplam 32.512 akçe değerindedir.

* Biz burada tekstil ürünlerinin tanımlarına girmeyeceğiz. Ancak bir noktaya açıklama getirmek gerekmektedir. *Telli mule*, Hint veya İngiliz pamuk ipliği olabileceği gibi (H.İnalçık, "Osmanlı Pamuk Pazarı..", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-80 özel sayı, s. 45), kumaş ismidde olabilir (Adana yöresinde entarillik basmaya mile denilmektedir: Mine Esiner Özer, "Türkçe kumaş Adları", *Tarih Dergisi*, XXXIII (Mart 1980/81) s. 327).

Dördüncü gruba koyduklarımız, belgede kullanılmış (*köhne*) olarak belirtilen, çamaşır, *entari* (3 adet) kuşak (3 adet), gömlek (7 adet), hamam gömleği, kaftan (8 adet), kalpak, kürk (2 adet), yağmurluk gibi giysilerle; çarşaf (6 adet), yorgan (2 adet), yatak (2 adet), yasdık ve kilim gibi eşyalar olup, toplam 10.554 akçe değerindedir.

"Mâlar'ın sağlığında kullanmış oldukları" ve "ticaret malı olanlar" şeklinde kesin bir ayırım yapılamadığından, hepsini beşinci grupta topladığımız, ev eşyası, araç ve gereçleri ile türlü malzemeye gelince, bunlar ibrik ve leğen (2 adet), fener (2 adet), maşrapa, havan, sandık (4 adet), nargile, ayna (3 adet), mangal, havan, içki ve kahve ibriği, kandil, saat, tabanca (3 adet), tüfek (3 adet) kaytan (?), deri ile "bir miktar" şeklinde belirtilen, kitap, boncuk, çakı ve hırdavattan oluşmakta olup, hepsinin toplam değeri 19.355 akçedir. Bu son veriler özellikle sosyal tarih araştırmaları açısından ilginçtir.

B- *Nukûd ve zimem* : Semen-i eşya'dan sonra, nakit paralar (nukûd) ile alacaklardan toplanabilenler (zimem) yer almaktadır. Bunların toplam değeri 36.056,5 guruştur.

Cedid zolta (30033 adet), fındık altın (173 adet), yıldız altın (132 adet) Mısır zincirli (118 adet), tuğrah altından (4 adet) oluşan nakit paraların değeri 23.838,5 guruş 14 paradır(10). Zimeme gelince,

10) Bilindiği gibi 1691 tarihinden itibaren aktif para olarak *zolata* (*zolta*) ismiyle yeni Osmanlı gurusları darbedilmeğe başlamıştır. Aslen bir Polonya parası olan *zolota* "esedi (aşlanlı) guruş" un 2/3 ağırlığında ve içinde % 40 bakır olan gümüş bir paraydı. Yarısına esedi guruşun 1/3 ü olduğundan *sülûs* deniyordu (Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985, s. 282); Altın paralara gelince, Tabakoğlu'na göre (a.g.e., s. 283) devletin saptadığı kur çoğu zaman piyasa kurunun altında kaldığından, bu değerli maden, altın, Mısır ve İran'a akıyordu. Altın akışını önlemek isteyen defterdarlık, bu madenden mamul paraların değerini zaman zaman piyasa fiyatına yakın bir şekilde tanımıştır. Bu nedenle altın standartları defalarca değiştirilmiş ve 1703 yılında *tuğrah*, 1713 de *zincirli*, 1716 da *fındık* ve 1729 yılında *zer-i mahhub* adı verilen paralar darbedilmiştir. Aynı yazara göre İran kaynaklı altınların da yerli paralar haline getirilmesi için Tebriz, Tiflis ve Revan darbhaneleri Lale Dönemi'nin sonlarına kadar çalışmışlardır.

anlaşıldığına göre, Mâlar'ın piyasadan 26.920 guruşluk alacağı vardır. Ancak borçlulardan kimisi daha önce vefat ettiği; kimisi de iflas ederek şehri terkedip başka yerlere gitmiş olduğu için, ilgililer alacakların yalnız 12.218 guruşunu toplayabilmiştir.

C- Terekede, satılan mal ve eşya; nakit para; tahsil edilebilen borç senetlerinin toplam değeri 39.032.5 guruş olarak belirtildikten sonra, bundan yapılan gerekli harcamalar ve alınan vergiler gösterilmektedir. Yapılan harcamalar ve alınan vergiler (*minha el-ıhrâcât*) toplam 3082.5 guruş olup dökümü şöyledir:

. Cenaze masrafları (<i>techiz ve tekfîn</i>)	50 guruş
. Han odasının kirası (<i>oda icaresi</i>).....	80 "
. Üç hizmetkârının yıllık ücreti.....	90 "
. Üç hizmetkâr tarafından Mâlar'a emanet olarak bırakılan.....	150 "
. Mâlar tarafından ödenmekte olan 19 fakirin cizyesi.....	82.5 "
(14 adet evsat, 5 adet edna <i>temmet</i>)*	
. Bornova'da, kaldığı evin kirası.....	60 "
. Dellaliye.....	60 "
. Adet üzere alınagelen resm-i kismet, kassamiye, kâtibe vb. gibi masrafların toplamı.....	1500 "
. Gümrük emini resmi.....	1000 "
. Ekmekçiye ödenen borç.....	10 "

Minha el-ıhrâcât bölümünde, gümrük emininin (İshak Ağa) hüccet üzerindeki tastik ve imzasından sonra, terekeden, yapılan harcamaların çıkarılıp arda kalan 35.950 guruşun toplam olarak belirtildikten sonra sah kaydı çakıldığı görülmektedir.

Bundan sonraki kısım İzmir kadısının arzıdır. Kadı, önce terekeden İzmir'de satılmayıp, aynı olarak İstanbul'a gönderilen

* 1696-7 yılının cizyelerine göre haseplanmış olmalıdır. âlâ 1200 akçe, evsat 600 akçe, edna 300 akçe (A. Tabakoğlu, *Gerileme dönemine girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985.s. 141).

eşyalar ile toplanması mümkün olmayan borç senetlerini (zımem) belirtmektedir. Bunlar sırasıyla zümrüt taşlar (30 adeti küçük olmak üzere toplam 34 adet), altın yüzük (üstü mühürlü, 2 adet), zümrük yüzük (2 adet) gibi ziynet ve mücevherler, değerli bir çift buhurdan ile gulâbdan; 14.702 guruş kıymetindeki borç senetleridir.

İmzasının altında, Mâlar'a ait *müfredât defteri* hakkında bilgi veren kadî'nın, arzının sonlarına doğru "mürd-i mesfurun gelen nukûdundan ikibin beşyüz guruş gümrük emini kullarının resmi için inayet ve ihsân bulunmağın mucibince kendüye verildikten sonra.." şeklinde bir açıklama yapmasından, terekeden, gümrük emini için, daha önce alınan 1000 guruşluk resim dışında (harcamalar bölümünde gösterilmişti). 2500 kuruşluk ikinci bir resim daha alındığı anlaşılmaktadır. Üzerinden alındığı nakit paranın % 6.5 ğunu oluşturan bu resmin alışılacağı bir vergi olup olmadığını şimdilik bilmiyoruz.

Bütün bu açıklamalardan sonra, sözkonusu müsadere sonucu elde edilen kazancı bir başka deyişle İzmir'den İstanbul'a gönderilenleri şöyle toplamak mümkündür: Hazineye teslim edilmek üzere 33.450 guruş değerinde nakid para; İstanbul'da satılıp karşılığının hazineye yatırılması gereken aynı eşyalar -34 adet zümrüt taş, 2 adet üstü mühürlü altın yüzük, 2 adet zümrüt yüzük bir çift buhurdan ve gulâbdan (*çifti*) -; Baş Muhasebe'de saklanacak, ancak daha sonra sahiplerinin bulunmasına çalışılacak, bulunduğu takdirde tahsil edilerek hazineye teslim edilmesi gerekli 14.702 guruş değerinde borç senetleri.

Savaş yılları: Osmanlı-İran-Rus İlişkileri

Sultan III. Ahmed'in, ticaret amacı ile Anadolu'ya İzmir'e gelen ve bu şehirde varis bırakmadan vefat eden Acem tüccar Mâlar'ın bütün varlığını "miri için ahz ve kabz" etmesinin nedenini anlayabilmemiz için, olayın geçtiği dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve siyasal durumuna bakmalı, özellikle Osmanlı-İran savaşlarını hatırlamalıyız.

Bilindiği gibi 1722 yılında ayaklanan Afganların İsfahan'ı ele geçirerek Safevî şahını öldürmesiyle İran'da karışıklık dönemi başlamıştır. İran'ın komşusu Rusya'ya gelince, İzmir ve Halep'te noktalanın İran İpek yolunu, Osmanlı topraklarından uzaklaştırıp ülkesine yöneltmek; İran üzerinden Hint ticareti yapmak isteyen Çar

Büyük Petro, bölgede çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Örneğin daha 1717 yılında, İzmir'in hatırı sayılır Ermeni tüccarlarından biri adına düzenlenen bir buyruktu ile, İran ipek ticaretini ellerinde tutan Ermenilere Rusya yolunu açmıştır.

1718 yılında Pasarofça Anlaşmasını imzalayan Osmanlı İmparatorluğu, Doğu'daki bu gelişmelere seyirci kalmamıştır. 1723 yılında İran'a savaş ilan eder ve bu ülkeye karşı üç ayrı cephede yürüttüğü harekâtını sürdürüebilmek için gerekirse Rusya'ya karşı da savaşmağa karar verir (Ocak 1724). İncelemiş olduğumuz terekenin yazıldığı tarihte (19 Mayıs 1724), Osmanlı kuvvetleri Tebriz önündedir (Mayıs 1724). Bir ay sonra da (24 Haziran 1724), İran'ı işgal etmek amacıyla meşhur Osmanlı-Rus anlaşması imzalanır(11).

Bu siyasi şartlar altında, vefat ettiği yerde, İzmir'de mirasçısı olmayan Acem tüccar Mâlar'ın muhalledâtının kendi ülkesindeki mirasçısına teslim edilmesi düşünülebilir mi? Kaldı ki Osmanlı Devleti'nin buhranlı dönemlerinde müsadelerin arttığı bir gerçektir. Örnek olarak özellikle 1683-1699 veya 1695-1703 dönemlerini verebiliriz(12). Avusturya ile yapılan savaş dönemi kadar olmasa dahi

11) Münir Aktepe, *Osmanlı-İran Münasebetleri ve Silâhşör Kemânî Ağa'nın Revân Fetihnâmesi*, İstanbul 1970, s. 17-23; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, Karlofça Anlaşmasından XVIII. Yüzyıl Sonlarına Kadar, Ankara 1978, s. 172-203; Constantin Iconomos, *Etudes sur Smyrne* (Yunancadan çeviren B.F. Slaars), İzmir 1868, s. 145; Savary des Bruslons, *Dictionnaire du Commerce*, Paris 1741, "soye" (ipek) maddesi, s. 200; Paris Milli Arşivi, Marine B 7 272, 5.9.1717 tarihli mektup; L. Lockhart, *The fall of the Safevi Dynasty and the Afghan occupation of Persia*, Cambridge 1958, s. 59; G. Zeller, *Histoire des Relations Internationales*, c. II, "les temps modernes", 2. kısım: de Louis XI à 1789, Paris 1955, s. 307; J.V. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi* c.14, İstanbul s. 57; A. Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 291.

12) A. Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 296, 297 ve not 115; Müsadere ve sistemin gelişimi yaygınlaşması konusunda ayrıca bk: Cavid Baysun, *İslâm Ansiklopedisi* "musâdere" maddesi, c. VIII, s. 669-673; Ahmed Mumcu, *Osmanlı Devletinde siyaseten katl*, Ankara 1985 s. 151 ve 158; İran ve İran ticareti ile ilgili olarak: Jean-Louis Bacqué Grammont, "Etudes turco-Safavides, 1. Notes sur le Blocus du Commerce Iranien par Selim I er", *Turcica*, VI, 1975, s. 68-88; *a.g.e.*, "Notes sur une saisie de soies d'Iran en 1518", *Turcica*, VIII/2, 1976, s. 237-253. C. Baysun konu ile ilgili çalışmasında önemli bir noktaya işaret etmektedir: "Mehmet IV....Hasan-kaleli Kızıl Ali adlı tâcirine önce hazîneye alınan terekesini sonradan ortaya çıkan vârisine verdimiştir" (s. 674).

İran savaşları sırasında da Osmanlı devletinin mali sıkıntı içinde olduğu görülmektedir. İstanbul, 1724 yılı iltizam bedellerini, bazı bölgelerden (örneğin Ankara'dan) daha şubat ayında, peşin olarak ödemelerini talep etmiştir. 1726 yılına ait belgelere göre, İran savaşları sırasında hazinenin altın ve iyi, sağlam para rezervlerinde tehlikeli bir azalma olduğu açıktır. Devlet, hazineye altın girişini sağlamak için, toplanan gelirlerin 1/4 ünün mutlaka altın, geriye kalanının da *zolota* ve *yeni pâre* olarak ödenmesini istemektedir(13). Bu koşullarda, varis bırakmadan vefat eden Acem tüccarın mirasının, hazineye alınmış olmasının nedeni konusunda, savaş faktörünün ilk planda düşünülmesi gerektiğini sanıyoruz(14).

Sonuç

İzmir'de varis bırakmadan vefat eden ve muhalledatı hazineye alınan İranlı ermeni tüccar Mâlar'ın kimliği hakkında şunları söyleyebiliriz: İsfahan'ın Culfa karyesinden(15) Anadolu'ya ticaret

13) A. Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 125, 126 ve not 19; Y. Özkaya, *a.g.e.*, s. 96.

14) XVIII. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin savaşlarla ilişkileri, mâli organizasyona ait niteliklerini ne ölçüde etkilediği konusunda bk: Mehmet Genç, XVIII. yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş", *Yapıt*, 49 (Nisan-Mayıs 1984), s. 52-61.

15) Culfa (Ermenice Julay, Fransızca Djulfa) Aras Nehri'nin solunda *Golt'n* bölgesinde yer alan ve XVII. yüzyılda yıkılan bir şehirdir. Günümüzdeki Culfa şehri ise, eski şehrin bulunduğu yerde değil çok aşağıdadır. 1. Şah Abbas'ın (1587-1628) Culfa'lı zengin ve ermeni burjuvazisi (*hocaları*) ile özel bir anlaşma yaptığı bilinmektedir. Şehir halkının bir kısmı ile birlikte İsfahan'a yerleşen bu zengin ermeni tüccarlar, kendilerine tanınan muafiyetlerden yararlanarak, ticari etkinliklerini artırır ve kısa bir süre sonra da İsfahan'ın kenarında, XVII. yüzyılda doğu ticaretinin merkezlerinden biri olacak olan, Yeni Culfa (Nor Julay) isimli mahalleyi kurarlar. (Kéram Kévonian, "Marchands Arméniens au XVII e siècle. A propos d'un livre arménien, publié à Amsterdam en 1699", *Cahier du Monde russe et soviétique*, XVI (2), Nisan-Mayıs 1975, s. 210, 224 ve not 3. Terekede adı geçen "Culfa nam Karye" yukarıda anlatılan kenar mahalle olmalıdır; İzmir'deki ev kiralari konusuna gelince, Yeni sadrazam Damad İbrahim Paşa'nın göreve başlamasından (1719) sonra İstanbul'a gelen Rus elçisi ve maiyeti halkının oturmaları için Galata'da dörtüyl ağzında kiralanen 22 evin kirası için günde 1542 guruş ödendiği bilinmektedir (Ziya Karamürsel, *Osmanlı Devletinin*

amacı ile gelen Mâlar, 19 Mayıs 1724 tarihinden önce, İzmir'de "misafireten" bulunduğu sırada, Bornova'da kiralık bir evde oturmakta, ticari işlerini şehir merkezinde kiralamış olduğu bir han (16) odasında yürütmekte idi. Ayrıca üç adet hizmetkâr kullandığı ve 19 fakirin cizyelerini ödemekte olduğu da bilinmektedir. Hizmetkârların ticâri işlerinde Mâlar'a yardımcı oldukları büyük bir olasılıktır.

Acem tüccar Mâlar'ın İzmirde kumaş ticareti yapan bir sarraf olduğunu düşünmek mümkündür(17). Hatırlanacağı gibi terekeden satışı yapılan 2976 guruşluk eşya ve malın 2813 guruşu, kumaşlar (2206 guruş), altın zincir ve düğmelerle (336 guruş) gümüş eşyalardan (271 guruş) oluşmaktadır.

Diğer taraftan Mâlar'ın terekesindeki 23.838,5 guruş değerindeki nakid paranın, nerede ise tamamının (21.522 guruşu) yeni

mâli tarihine bir bakış, Ankara 1989, s. 53) Bu durumda sözü edilen evlerden birinin kirası 70 guruş olmaktadır. Mâlâr'ın Bornova'daki evinin kirası 60 , İzmir şehir merkezindeki han odasının (bk. not 16) 80 kuruş olduğunu hatırlarsak, İzmir'deki kiralar hakkında çok genel de olsa bir fikir edinmek mümkündür.

16) Terekede "Kassâb Hızır Mahallesiinde saadetli Kapudan Paşa Hazretlerinin bina eylediği han" şeklinde tanımlanan hanın, Münir Aktepe'nin, Köprülü Mehmed Paşa'nın damadı ve kaptan-ı deryalık da yaptığı bilinen sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın, 1718 tarihinden önce yaptırdığını düşündüğü *Kara Mustafa Paşa Hanı*, olduğunu, sanıyoruz. Aynı yazara göre, bu han, eski Kasab Hızır Mahallesiinde -bugünkü Balcılarıçı'nde- yer alan, kesin olarak sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yaptırdığı bilinen hamamın, yanında veya yakınında bulunuyordu. Son zamanlarda bu han ve hamamın birleştirilerek *Yeşil Direkli Çarşısı'nın* meydana getirilmiş olduğunu tesbit eden Aktepe'ye göre, birçok yerlerde, bölmeler, ara duvarlar kaldırılmış, yeniden ilaveler yapılarak bir nevi pasaj oluşturulmuştur ("İzmir Hanları ve Çarşıları Hakkında Ön Bilgi", *Tarih Dergisi* 25 (Mart 1971), s. 109, 113 ve 129) Kemeraltı'nda Havra Sokağı'na gelmeden önce cadde üzerinde bulunan bu pasaj, halen (1990) etkinliğini sürdürmektedir.

17) Bu gibi tüccarlarla XVI. yüzyıl sonlarından itibaren karşılaşılıyor olmalı. Nitekim Necibe Sevgen "bezirgân, sade tâcir değil, aynı zamanda sarraftır. Bu adamlar bir taraftan kumaş satar, öte yandan sarraflık ederlerdi" yorumunu XVI. yüzyıl sonu belgelerini incelerken yapmaktadır ("Nasıl Sömürüldük, Sarraflar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c. 20, sayı 44, s. 70)

zolota (30033 adet) oluşu da önemli bir noktadır. Zirâ III. Ahmed döneminde İmparatorlukta altın ve gümüş kaçakçılığının arttığı ve bu konuda rol oynayanlar arasında bezirgânların, Acem tüccarlarının da bulunduğu (18); Acem tüccarların kazanç amacı ile bütün yeni basılan zolataları toplayıp memleketlerine götürdükleri ve orada abbasi ile değiştirdikleri bilinmektedir(19). Mâlar'ın bu gibi etkinlikleri olup olmadığını bilmiyoruz ancak ardında bıraktığı servet küçümsenemez (20): 48.152 guruş (nakit para ve borç senetleri) veya tuğralı altın hesabıyla 14.816 tuğralı altın(21); ayrıca 34 zümrüt taş, 2 zümrüt yüzük, 2 mühürlü altın yüzük; değerli bir çift buhurdan ve gülâbdan.

18) Bir örneği İzmir kadısına da gönderilen 1717 tarihli fermanın şunları okuyoruz: "Memâlik-i Mahrusamda hasıl olan altın ve gümüşü, tüccardan bazılarının toplayıp Erzurum, Gümüşhane, Kilis, İsmail, Selânik, İzmir ve Payas iskelelerinden, İstanbul ve Tokat'tan Acem diyarına ve saire yerlere nakledip kezalik sıkke-i Hümâyunumla dangalı çeşitli paraları Ferman-ı Hümâyunumla götürmeleri, Gümüşhanedeki işçilerin ellerindeki gümüş külçelerini acem bezirgânlarına sattıkları memleketten altın ve gümüş darlığına sebep olmaktadır. Bunun için başka yerlere külçe ve basılı olarak altın ve gümüş nakleden tüccarı bu işten menederek... ve bir dirhem külçe veya para halinde altın ve gümüşün nakline ka'lyyetle mani olunacak ve rast gelinenler zaptedilerek... gizli ve aşikâr bu gibi ticareti iş edinenleri himaye eder külçe ve basılmış altın ve gümüşü memleket dışına kaçırmalarına göz yumarsanız memleket zararına hareket ettiği için..." (N. Sevgen, "Nasil Sömürüldük", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c. 19, s. 41, s. 66; Ayrıca bk. B.S. Baykal, *a.g.e.*, s. 49)

19) Z. Karamürsel, *a.g.e.*, s. 53; Zolata için bk. not 10)

20) 1703 Edirne olayı'ndan sonra idam edilen güçlü Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin müsadereye konu olan malı nakid olarak 49.360.540 akçe idi (A. Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 297). Bir guruş 120 akçe olduğuna göre (Bekir Sıtkı Baykal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda XVII. ve XVIII. yüzyıllar boyunca para düzeni ile ilgili belgeler", *Belgeler* 17(1988), s. 62. İncelemiş olduğumuz terekede de böyledir) bunun karşılığı 411.345 guruştur. Mâlar'ın terekesi ile karıştılabilecek daha ilginç veriler buluncaya kadar şimdilik bu veri ile yetiniyoruz.

21) Burada, 22 temmuz 1721 yılındaki yeni düzenlemelere göre, en değerli ve 390 guruş kıymetindeki "zencirlü ve müdevver tuğralı İstanbul altını" sözkonusudur (Bekir Sıtkı Baykal, *a.g.e.*, s. 62; Yücel Özkaya, *a.g.e.*, s. 281). İncelemiş olduğumuz terekede nakid paralar içinde yer alan 9 adet "tuğralı altın" ise, her biri, yaklaşık 300 akçe değerinden hesaplanarak, karşılığının 22.5 guruş 5 para olduğu belirtilmiştir.

TEREKE

Cevdet Maliye 10221 (25 şaban 1136/ 19 mayıs 1724)

Arz/hüccet

Fi'l-asl memleket-i İran'da İsfahan karyelerinden Culfa nam karye ahâlisinden olup medîne-i İzmir'de Kassâb Hızır Mahallesi'nde saadetli kapudan Mustafa Paşa hazretlerinin müceddeden bina eylediği handa ticâret vechi üzere misâfîren sâkin iken bundan akdem bilâ-vâris mürd olan Mâlar Acem-i Ermeninin muhallelâtı tahrîr ve defteriyle der-i devlet medâra irsâliyün bu fakire ve gümrük emini tarafına sâdır olan fermân-ı cihânmutâ' mucibince bu fakir dahi hâlik-i mesfûrun han-ı mezbûrda vâki' odasına varub medîne-i mezbûrede hâlâ gümrük emini Es-seyyid İshak Ağa ve voyvoda Yamak Mustafa Ağa ve sair ayân-ı vilâyet ma'rifetiyle tahrîr ve fûrûht olunan tereke-i hâlike-i mesfûredir ki ber-vech-i âti zikr olunur tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmîs ve'l-ışrîn şehr-i Şa'bânü'l-muazzam li-sene sitte ve selasin ve mie ve elf.

<u>Çiçekli geremsüd</u>		<u>Alaca-i Haleb</u>		<u>Basma yemeni</u>	
Aded	Fi	Aded	Fi	Aded	Fi
5	600	4		2	150
Baha		Baha		Baha	
3000		600		300	
<u>Taraklı kutnu</u>		<u>Leğen maa ibrik</u>		<u>Sim zarf</u>	
Aded	Fi	Aded		Aded	Direm
6	600	1		6	72
Baha		Baha		Baha	
2400 (Hesap hatası bunda böyle: HH)		600		2043	
<u>Pıştov tabanca</u>		<u>Köhne kuşak</u>		<u>Alaca kutnu-i Haleb</u>	
Çift		Aded		Aded	Fi
1		3		9	600
Baha		Baha		5400	
2400		200			

<u>Kırmızı Atlas</u>	<u>Beyaz Kayımhâne</u>	<u>Evrenşâhi</u>
Bir(?)	Aded Fı	Bir(?)
Baha	4 430	Baha
1500	1290 (HH)	5552
<u>Defa alaca-i Haleb</u>	<u>Şem'i fener</u>	<u>Sehâmi kutnu</u>
Aded	Aded	Aded
3	2	1
Baha	Baha	Baha
1115	135	724
<u>Köhne yasdik</u>	<u>Destâr-ı Haleb</u>	<u>Köhne çarşab</u>
Aded	Aded	Aded
5	16	2
Baha	Baha	Baha
450	1360	232
<u>Köhne yorgan</u>	<u>Köhne kilim</u>	<u>Beledi yasdik</u>
Aded	Aded	Aded
1	1	2
Baha	Baha	Baha
800	80	131
<u>Köhne döşek</u>	<u>Defa Evrenşâhi</u>	<u>Taraklı alaca</u>
Aded	Bir (?)	Aded
1	1	1
Baha	Baha	Baha
301	400	400
<u>Selâsin destâr</u>	<u>Sagîr makreme</u>	<u>Defa döşek</u>
Aded	Aded Fı	Aded
3	4 30	1
Baha	Baha	Baha
900	120	150

<u>Kalay maşraba</u>	<u>Beyaz kelle-büş</u>	<u>Al</u>	<u>hassa</u>
Aded	Aded Fİ	Aded	Fİ
1	2 250	2	265
Baha	Baha	Baha	
120	500	530	
<u>Köhne kaftan</u>	<u>Köhne entari</u>	<u>Bir mikdar boncuk</u>	
Aded	Aded	Baha	
2	2	236	
Baha	Baha		
1400	600		
<u>Beyaz boğası</u>	<u>Elvan boğası</u>	<u>Basma yasdık</u>	
Aded Fİ	Aded	Aded Fİ	
3 332	30	12 240	
Baha	Baha	Baha	
696 (Hİ)	4400	2880	
<u>Yemeni destmâl</u>	<u>Deve tüyü mintan(kaytan?)</u>	<u>Sım</u>	<u>Zarf</u>
Aded	Aded	Aded	Direm
6	9	6	85
Baha	Baha	Baha	
250	240	2100	
<u>Def'a alaca-1 Haleb</u>	<u>Hatayî-1 Haleb</u>	<u>Bir mikdar çakı</u>	
Aded	Aded	Baha	
1	2	196	
Baha	2550		
150			
<u>Def'a al kayımhâne</u>	<u>Peşm-1 Haleb</u>	<u>Beyaz çiçekli boğası</u>	
Aded Fİ	Aded Fİ	Aded Fİ	
5 200	3 351	3 310	
1000	1053	Baha	
		630	(Hİ)

<u>Helâli kuşak</u>		<u>İşleme kolan</u>	<u>Köhne kaftan</u>	
Aded	Fı	Aded	Aded	
4	120	1	4	
Baha		Baha	Baha	
436	(HH)	205	1110	
<u>Altun zincir</u>		<u>Beyaz çarşab</u>	<u>Sandık</u>	
Miskal	Fı	Aded	Aded	
25	430	2	1	
10770	(HH)	560	240	
<u>Basma suret</u>		<u>Defa suret</u>	<u>Bir mikdar kütüb</u>	
Aded		Aded	Baha	
10		2	600	
130		240		
<u>Evrenşâhi</u>		<u>Basma yorgan yüzü</u>	<u>Yemeni ve peştemâl</u>	
Çift		Aded	Aded	
1		3	2	
Baha		Baha	Baha	
1820		1550	390	
<u>Deri harcı</u>		<u>Köhne yağmurluk</u>	<u>Tahta sandık</u>	
Aded		Aded	Aded	
3		1	3	
Baha		Baha	Baha	
113		424	360	
<u>Basma yorgan yüzü</u>		<u>Taraklı alaca</u>	<u>Suret-i Haleb</u>	
Aded		Aded	Fı	Aded
1		6	600	5
Baha		Baha	Baha	
115		3600	2000	

<u>Siyah boşu</u>		<u>Kırmızı boğası</u>		<u>Felemenk bezi</u>
Aded	Fi	Aded		Aded
3	300	2		1
Baha		Baha		Baha
900		400		400
<u>Yemeni boğça</u>		<u>Defa yemeni boğça</u>		<u>Bir mikdar hırdavat</u>
Aded	Fi	Aded		Baha
3	117	1		350
Baha		Baha		
321	(HH)	90		
<u>Alaca-i Haleb</u>		<u>Mercan dizi</u>		<u>Taşlı cilbâb (?)</u>
Aded		Aded		Aded
3		131		1
Baha		Baha		Baha
620		3910		1450
<u>Sade üsküli</u>		<u>Telli mule</u>		<u>Köhne sade</u>
Aded		Zirâ'	Fi aded 1	Aded
36		7	1220	4
Baha		Baha		Baha
1800		8845	(HH)	512
<u>Sarı kutnu-i Haleb</u>		<u>Alaca-i Haleb</u>		<u>Geremsüd</u>
Aded		Aded	Fi	Aded
1		2	200	3
512		400		810
<u>Bir mikdar hırdavat</u>		<u>Hatayî-i-Haleb</u>		<u>Sade(?)</u>
Baha		Aded		Aded
100		3		2
		Baha		Baha
		1800		662

<u>Beyaz hassa-i kebîr</u>		<u>Beyaz ağabâni</u>		<u>Sade yemeni boğça</u>			
Aded		Aded		Aded Fi			
1		2		3 31			
Baha		Baha		Baha			
1230		380		93			
<u>Beyaz peşmî</u>		<u>İstanbul basması</u>		<u>Sarı geremsüd</u>			
Aded		Top		Aded			
1		1		2			
Baha		Baha		Baha			
525		479		1300			
<u>Sim kaşık ve çatal</u>		<u>Sim fincan</u>		<u>Sim tepsi</u>			
Aded Direm		Direm Aded		Direm Aded			
7 163		55 3		99 3			
Baha Fi		Baha Fi		Baha Fi			
2214 22.5 (HH)		1115 21		2277 23			
<u>Köhne kaftan</u>		<u>Köhne entari</u>		<u>Köhne çakşır</u>		<u>köhne kalpak</u>	
Aded		Aded		Aded		Aded	
2		1		1		1	
Baha		Baha		Baha		Baha	
632		260		430		33	
<u>Köhne peştemal</u>		<u>Köhne hamam gömleği</u>		<u>Sagır leğen ibrik</u>			
Aded		Aded		Aded			
1		1		1			
Baha		Baha		Baha			
40		90		220			
<u>kalay na'l-beki</u>		<u>Köhne yorgan</u>		<u>Köhne kürk</u>		<u>Beyaz ihram</u>	
Aded		Aded		Aded		Aded	
1		1		1		1	
Baha		Baha		Baha		Baha	
75		200		420		90	

* Sâde-rû (yüzü tüysüz, genç delikanlı) gibi okumak mümkün ise de biz bunun daha çok kumaş ismi olabileceğini düşünüyoruz.

<u>Köhne nafe kürk</u>	<u>Köhne gömlek</u>	<u>Beyaz bafta</u>
Aded	Aded	Aded
1	2	2
Baha	Baha	Baha
570	93	670
<u>Alaca-1 Haleb</u>	<u>Köhne gömlek</u>	<u>Sim mec</u>
Aded	Aded	Aded
8	5	1
Baha	Baha	Baha
1680	1610	720
<u>Üslük-i Hindi</u>	<u>Harir kuşak</u>	<u>Köhne çarşab</u>
Aded	Aded	Aded
1	1	4
Baha	Baha	Baha
455	400	429
<u>Yemeni bağça</u>	<u>Dârâyî(?)</u>	<u>Sade geremsüd</u>
Aded	Çift F1	Aded
6	2 1000	2
Baha	Baha	Baha
285	2000	1200
<u>Sim bakraç</u>	<u>Altun zincir</u>	<u>Altun düğme</u>
Vezni F1	Miskal F1	Miskal F1
290 21	6 430	15 550
Baha	Baha	Baha
8460 (HH)	2520 (HH)	8500 (HH)
<u>Def'a altun zincir</u>	<u>Def'a altun zincir</u>	<u>Def'a altun zincir</u>
Miskal F1	Miskal F1	Miskal F1
5 432	6 434	9 434
Baha	Baha	Baha
2150 (HH)	4116 (HH)	4094 (HH)

<u>Sim kandil</u>		<u>Sim tas</u>		<u>Altun bilezik</u>	
Direm	Fi	Aded	Direm	Miskal	Fi
129	19	2	203	11	360
Baha		Baha	Fi	Baha	
2460	(HH)	4680	33 (HH)	4151	(HH)
<u>Sim na'l-beki</u>		<u>Defa altun düğme</u>		<u>Felemenk çukası yasdık</u>	
Direm	Aded	Miskal	Fi	Aded	Fi
114	3	7	550.5	8	285
Baha	Fi	Baha		Zirâ'	
2403	21 (HH)	4033	(HH)	320	Baha
					91200
<u>Pirinç nargile</u>		<u>Telli mule</u>		<u>Ayna-i sagir</u>	
Aded		Aded	Fi	Aded	
1		12	420	3	
Baha		Zirâ'		Baha	
250		208		600	
		Baha			
		87360			
<u>Temür minkale</u>		<u>Tunç havan</u>		<u>Bir mikdar çaki</u>	
Aded		Baha		Baha	
1		50		150	
Baha					
200					
<u>Bade ve kahve ibriği</u>		<u>Pirinç kandil</u>		<u>Sim kılıç</u>	
Aded		Aded		Aded	
1		2		1	
Baha		Baha		Baha	
300		150		4000	
<u>Pandul saat</u>		<u>Kundaklı tüfek</u>		<u>Bir miktar hırdavat</u>	
Aded		Aded		Baha	
1		3		660	
Baha		Baha			
6000		1800			

Cem'an yekûn

357 177 Yalnız üç yük elli yedi bin yüz yetmiş akçedir

Behesâb-ı gurus

Minha

2976 Yalnız iki bin dokuz yüz yetmiş altıdır pare 19

Nukûd ve zimemdir ki ber-vech-i'âti zikr olunur

<u>Cedid zolta</u>		<u>Fındık altunu</u>		<u>Yıldız altunu</u>	
Aded		Aded	Fi	Aded	Fi
30033		173	400	132	375
Behesâb-ı gurus		Behesâb-ı gurus		Baha	gurus
22522		569	Pare 9	401.5	(HH)
<u>Mısır zincirlisi</u>		<u>Tuğralı altun</u>			
Aded	Fi	Aded			
92	330	9			
Baha	gurus	Baha	gurus	pare	
252	(HH)	22,5		5	
<u>Def'a zincirli</u>		Zimem-i nâsda mümkün-ül husul olub			
Aded	Fi	ber-muceb-i temmessükât tahsil olunan			
26	330	baha			
Baha	gurus	12218	gurus		
71.5					

Cem'an yekûn-i ----- zimem ve nukûd

36056,5 Yalnız otuz altı bin elli altı buçuk gurusdur

Cem'an yekûn----- semen-i eşya ve nukûd ve zimem

39032,5 Yalnız otuz dokuz bin otuz iki buçuk gurusdur.

Minha-----el-ihracât

Techiz ve tekfin	Handa sakin olduğu oda icaresi	Üç adet hizmetkârının
Baha	Baha	senevi ücreti
50	80	Baha
		90
Ve yine hizmetkârların hâlik-i mesfûra emânet vaz' ettikleri		
	Baha	
	150	
Fukara için aldığı on dört evsat ve beşer aded edna cizye kağıdı temmet(?)		
	Baha	
	82.5	
Birünâbâd'da sakin olduğu hane icaresi	Dellaliye ber-mucib-i emr-i âli	
Baha	Baha	
60	60	
Resm-i kismet-i adi ve kassamiye ve katibe ve kaydiye ve sair mesarif		
	Baha	
	1500	
Resm-i emîn-i gümrük	etmekçiye deyn-i müsbit	Cem'an yekûn----ihrâcât
Baha	Baha	3082.5 Yalnız üçbin
1000	10	seksen iki
		buçuk guruşdur.

----- el-mezbûr Es-Seyyid İshak Ağa'ya (?) el-bâki

Baha

35 950 Yalnız otuz beş bin dokuz yüz elli guruşdur

Sah.

Tereke-i hâlike-i mesfûreden bey' olunmayub aynıyle pâye-i serir-i âlâya irsâl olunan eşyadır ki bervech-i âti zikr olunur.

Dört aded kebîr ve otuz aded sagîr zümürüd taş

Aded 34 Yalnız otuz dördür

Ve çift iş buhurdan ma' gülâbdân
Aded 1 Yalnız bir çifttir.

Altun hatem
Aded 2 Yalnız ikidir.

Yapılmış zümürüd yüzük
Aded 2 Yalnız ikidir.

Mümteni-ül-husûl olup ashâbının kimisi müflisen mürd ve kimisi müflisen diyâr-ı âhere firâr idüb nâ-bûd ve nâ-bedîd olmağla bir tarikiyle tahsîli kabil olmayan on dört bin yedyüz iki guruş zimemin temmessükâtı, memhûren irsâl olunduğu bu mahalle kaydı.

Hurrîre bi-marifeti'l-abdi'l-fakır ileyhi azza şânehu
Taalâ Yusuf Evliyâ el-kadı bi-medîne-i İzmir el-mahrûsa
Gufire'lehu
Mühür

Telhis mucibince mahalline kayd ve teslim-i
hazine ettirile(?)

Arz-ı bendeleri budur ki

Fî'l-asl memleket-i İran'dan İsfahan karyelerinden Culfa nam karye ahâlisinden olup medîne-i İzmir'de Kassâb Hızır Mahallesi'nde vâki'handâ ticâret vechi üzere misâfîren sâkin iken bilâ-vâris mürd olan Mâlar nam Acem-i Ermeni tüccarın emvâl ve erzâkı her ne ise mîri için ahiz u kabz olunmak üzere gümürük emini ağa kullarına emr-i şerîf verilmişdi. Mürd olan mesfûr Mâlar nam Acem-i Ermeninin mürd olduktan sonra yanında zuhûr iden eşyası ol tarafda fûrûht olunub, iki bin dokuz yüz yetmiş altı guruş hâsıl olub ve bundan başka zuhûr iden nukûd ile zimem-i nâsda olup temmessükât mucibince mümkün-ül-husûl olan yerlerden tahsîl olunan akçe ile bi'l-cümle eşya bahâ ve nukûd ve zimeminden otuz dokuz bin otuz iki buçuk guruş hâsıl olub meblâğ-ı mezbûrdan techîz ve tekfîn ve sâkin olduğu oda icâresi ve deyn-i müsbit ve resm-i âdi üç bin seksen iki buçuk guruş ihrâcâtı fûrû-nihâde olduktan sonra otuz beş bin dokuz yüz elli guruş nukûd ile dört aded kebîr ve otuz aded sagîr zümürüd taş ve çift işi bir aded buhurdan maa gülâbdân ve iki altun hâtem ve iki aded yapılmış zümürüd yüzük mümteni-ü l-husûl olup ashâbının kimi müflisen mürd ve kimisi diyâr-ı âhere firâr idüb bir tarîk ile tahsîli kâbil olmayan on

dört bin yedyüz iki guruş zimemin temessükâtı İzmir gümrüğü emini İshak Ağa kullarına (silik) teslim ve irsâl olunduğuna İzmir kadısı arz gönderdiği memhûr müfredât defteridir ve mürd-i mesfûrun gelen nukûdundan iki bin beşyüz guruşu gümrük emini kullarının resmi için inâyet ve ihsân olmağın mucibince meblâğ-ı mezbûr kendüye verildikten sonra kusûr kalan otuz üç bin dörtyüz elli guruş hazîne-i âmireye teslim olunub ve mahallinde fûrûht olunmayub gelen taşlar ile buhûrdân ve gülâbdân ve yüzükler dahi bu tarafda fûrûht ve hâsıl olan akçesi teslim-i hazîne itdirilmek ve mümteni-ül-husûl olan on dört bin yedyüz iki guruşun temessükâtı dahi baş muhasebede hıfz ve tahsili mümkün olanları teftiş ve tecessûs itdirilüb bulduklarında tahsîl ve teslim-i hazîne itdirilmek üzere defter-i zimem temessükâtı ile baş muhasebeye kayd ve teslim-i hazîne itdirilmek için fermân-ı âlileri buyrulmak babında fermân devletlü saadetlu sultanım hazretlerindedir.

İmza

